

Galaction VEREBCEANU
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)

UN MANUSCRIS AL *SINDIPEI*
DE LA SFÂRȘITUL SECOLULUI
AL XVIII-LEA. TEXT (I-1)¹

**A manuscript of *Sindipa* of the late 18th century.
Text (I-1)**

Abstract. This edition focuses on providing for specialists the manuscript's text announced in the title, one of many Romanian versions of the popular novel, entered in our literature from the early 18th century, under the abbreviated name of *Sindipa*. The writing, little known in the specialized literature, dating from 1798, was copied by Ioan Crăciun from Ștefănești, Dorohoi; it is contained in a Romanian manuscript (elevation 824) from the *Grigorovici* fund of the State Library of Russia (Moscow) and has a volume of 101 pages.

Keywords: copy, grapheme, manuscript, letter, sound-type, text.

Preliminarii. Romanul popular de origine indiană, cunoscut la noi sub denumirea prescurtată de *Sindipa*, a pătruns în literatura română la sfârșitul secolului al XVII-lea². Cea mai veche copie românească datează de la începutul secolului al XVIII-lea. Textul romanului, intitulat *Cuvânt și pocitanii filosofului Sintipa cu împăratul de țara Persie, anume Chira*, conservat între filele 79^r și 121^v ale unui manuscris miscelaneu și păstrat la Biblioteca Academiei Române (ms. rom. 1436), a fost copiat în 1703 de dascălul Costea de la biserica din Șcheii Brașovului³.

Scrierea populară a cunoscut o răspândire largă în literatura noastră, difuzându-se, în mare parte, prin copii manuscrise, al căror număr este de 28, dintre acestea 15 fiind localizate în Moldova, și prin câteva ediții, prima datând din 1802 în Tipografia lui Ioann Bart din Sibiu⁴.

¹ Conceput în variantă pentru revistă, textul romanului cuprinde trei părți.

² Primele informații, în literatura științifică, despre romanul popular le datorăm lui M. Gaster (vezi Gaster 1883, p. 54–77), N. Iorga (vezi Iorga 1928, p. 35–37) și, mai cu seamă, lui N. Cartoian (vezi Cartoian II 1938, p. 284–297), care studiază amănunțit căile de pătrundere a cărții în literatura noastră, subliniind originea indiană a romanului.

³ Pentru prima dată cel mai vechi text românesc al *Sindipei* este editat de I. C. Chițimia (vezi Chițimia–Simonescu 1963, p. 353–351), cu o *Introducere* semnată de Dan Simonescu (vezi Chițimia–Simonescu 1963, p. 349–401), în care este prezentat pe scurt subiectul romanului, menționându-se și alte manuscrise ale scrierii depozitate la Biblioteca Academiei Române. Cea care s-a ocupat îndeaproape de cel mai vechi manuscris românesc al *Sindipei* este cercetătoarea Magdalena Georgescu (vezi Georgescu 1996, p. 197–320), care, bazându-se pe cele mai moderne principii pe editare a manuscriselor vechi, publică textul romanului, ediția propriu-zisă fiind precedată de un minuțios *Studiu lingvistic și filologic* și urmată de un *Glosar*.

⁴ Vezi Moraru–Velculescu 1978, p. 407–436.

Obiectul studiului nostru este o copie necunoscută autorilor *Bibliografiei analitice a cărților populare laice*, și anume ms. rom. 824 (număr nou 66), intitulat *Sandipa, adică poveste lui Chir-Împărat* (în continuare – *Sandipa*).

Date despre manuscris. Manuscrisul *Sandipa*, având dimensiunile 210 × 145 mm și făcând parte din fondul *V. I. Grigorovici* al Secției de manuscrise al Bibliotecii de Stat a Rusiei (Moscova), are 102 file. Hârtia, în general bine păstrată, este groasă, de culoare gălbuie. Coperta, inițial din piele, îmbrăcată ulterior în carton, se desprinde la cotor și este mâncată, parțial, de cari. Numerotarea, cu cifre arabe pe partea de sus a paginii recto, cu creion negru, de la 1 la 102, aparține, se pare, copistului.

Textul propriu-zis, scris de o singură persoană de la început până la sfârșit, cu cerneală neagră, ușor decolorată, este complet, lizibil și se cuprinde între filele 1^r și 101^r, pe fila 101^v și fila 102^r, păstrată fragmentar, fiind făcute unele însemnări, calcule și încercări de peniță. Toate filele sânt întregi, cu excepția celei cu numărul 84^r, care are colțul de jos rupt. Titlul scrierii figurează doar pe fila 1^r, numărul de rânduri pe o filă fiind neuniform și variind între 14 și 20. Unele inițiale ale capitolelor sânt scrise cu majuscule.

Datarea manuscrisului *Sandipa* nu prezintă o problemă și este făcută de însuși copistul scrierii. Din însemnarea de pe fila 101^r aflăm numele lui și data în care a fost încheiată copierea textului: *Sfârșitul Istoriei<i> lui Chir-Împărat și al Sandipii filosofului. Și am scris-o eu, Ioan Crăciun, din ținutul Dorohoiu ot Ștefănești la veleat 1798, maiu în 1.*

Prima și unica informație cunoscută nouă despre textul *Sandipa* o datorăm lui Gheorghe Dodiță⁵, care, referindu-se la colecția de manuscrise din fondul *V. I. Grigorovici* de la Biblioteca de Stat a Rusiei (Moscova), semnaleză mai multe manuscrise românești, printre care și manuscrisul *Sandipa*, pe care îl descrie, redând pe scurt subiectul romanului. Confruntând textul *Sindipei* din 1703 cu cel analizat, fără însă a aduce exemple de colajonare, autorul emite ipoteza că textul moscovit este de o întindere mai mare decât textul brașovean, cuprinzând pasaje noi și unele amplificări, iar „prototipul acestei copii este mai vechi, probabil de la începutul sec XVIII”⁶. Cât privește localizarea manuscrisului, Gh. Dodiță afirmă că manuscrisul în cauză „este, fără îndoială, una din numeroasele copii, care au circulat în Moldova în ultimele decenii ale sec. XVIII și prima jumătate a sec. XIX”⁷, în sprijinul ideii sale autorul aducând unele probe privind caracteristicile lingvistice ale textului. La sfârșitul articolului este reprodus, în transliterație, un fragment din text (filele 1^r–14^r).

Notă asupra ediției. Publicarea integrală a textului *Sandipa*, conservat între filele 1^r–101^r, se realizează, pentru prima dată, după originalul moscovit al ms. rom. 824. În reproducerea textului din alfabetul chirilic în cel latin am folosit metoda transcrierii fonetice interpretative, folosită în cele mai multe ediții științifice ale textelor vechi

⁵ Vezi Dodiță 1986, p. 101–114.

⁶ *Idem*, p. 108.

⁷ *Idem*, p. 107.

românești aparținând secolelor al XVI-lea – al XVIII-lea. Întrucât cele mai multe slove corespund în general unui singur sunet sau, mai rar, unui grup de sunete și nu pun probleme anumite în transcripție, în continuare ne vom referi doar la acele slove care au mai multe valori fonetice. Iată soluțiile adoptate: *ε* = *ie* (εширъ = ieșiră, сь ε = să ie), dar și *e* (εл = el, есте = este, елиненни = elinenii) sau *ea* (андръзнеалъ = îndrăzneală), *ia* (сь бирѣскъ = să biruiască) ori *i* (копел = copil), în ultimele trei situații grafiile respective fiind indicate în aparatul critic; *ѣ* = *ea* (прѣкъ = treabă) sau *e* (парѣ = tare, cu reținere în subsolul paginii); *ѡ* și *ѡ* = *ia* (сь дърѡскъ = să dăruiască, ѡпъ = iată) sau *ea* (ачеѡ = aceea, ѡ = ea); succesiunile *їа* și *їа* (ниа) = *iaa* (пїапръ = pīatră, вїаца = vīiață), cu excepția formelor de tipul сь мїаргъ (= să meargă, миа(м) = mi-am), semnalate în note; ligatura *ѣа* = *ea* (ачеѣа = aceea) sau, conform normelor actuale, *ia* (фимѣѣа = fimeia), eventual, în funcție de context, *ie* (сь вїѣа = să vie); succesiunea *їѣа* (иѣа) = *iaa* (авїѣа = abīia, скриѣа = scriia); *и* din pluralul masculinelor articulate = <i> (ѡмпыръѡи = împărății<i>), deși grafemul ar putea nota, teoretic, un [i] silabic, prezent și astăzi în vorbirea populară; *о* și *о* = *o* (аколѡ = acolo), *о* = *oa* (форте = foarte, cu trimitere în subsolul paginii). Elementul semivocalic [u] din succesiunile ѡа/ѡаѡ/ѡѡ, care marchează, în româna actuală, segmentul fonetic [uo], nu a fost notat. Deci зисѡа = zioa, воѡѡ = voao, лѡѡ = luo; *ѣ* și *ѣ*, corespunzând sunetelor din româna actuală [ă] și [î], = *ă* sau *î* (дакъ = dacă, кѣнд = când, сьнпъ = sânt⁸); *ѣ* = *î*, *ѣ*, *ѣ* (ѣл = îl, ѣпрѣ = întru, ѣнинапѣ = înainte, ѣнпѣрап = împărat); înainte de *ε* și *и*, *г* și *к* = *gh*, *ch* (дѣгѣнъ = dugheană, ѣнпѣ = unghiu, кеѣѣл = cheful, кип = chip), iar *ч* și *ц*, în situații asemănătoare, = *ce*, *ci*, *ge*, *gi* (апѣнче = atunci, чинѣ = cine, деѣет = deget, цинѣре = ginere).

Slovele suprascrise au fost interpretate în mod diferit. Slovele în poziție medială au fost date în rând, fără vreo mențiune specială: пѣмѣ(и)пѣ(л) (= pământul), cele în poziție finală, care puteau fi urmate de un pseudo *-i* final sau de un *-(i)u*, au fost coborâte în rând și culese cursiv: ѣ(м) = *îm*, сь(ш) = *să-ș*, пѣ(ц) = *toț*, слѣжитѣ(р) = *slujitor*, forma alternând cu *slujitoriul*. La fel a fost transcrisă și slova (р) din grafiile да(р) = *dar*, фѣ(р) = *făr*, ѡ(р) = *iar*, grafii scrise și cu ier: *dară*, *fără*, *iar*. În transcrierea pron. și adj. pron. dem. (postpus) și a pron. rel. compus ne-am condus de norma textului. Deci ачѣ(л) = *acela*, ачѣ(л) чѣ = *acela ce*, dar чѣ(л) чѣ = *cel ce*.

Între paranteze unghiulare <> au fost redat slovele și cuvintele omise de copist, precum și cuvintele și porțiunile restabilite prin comparare cu celelalte copii din epocă. Numărul fiecărei file este marcat cu cifre arabe pe marginea paginii, finalul filelor recto (°) fiind redat prin /, iar acela al filelor verso (°), prin //. Cifrele chirilice au fost substituite cu cele arabe, semnele diacritice nu au fost reproduse în transcriere, iar punctuația este cea modernă.

În secțiunea aparatului critic au fost trecute greșelile și modificările copistului, grafiile care se pretează la mai multe interpretări sau cele neobișnuite. Din economie

⁸ Pentru a nu literariza textul, nu am recurs la forma *sunt*, impusă în limba literară actuală după criteriile extralingvistice, ci la cea de *sânt*, formă moștenită din latină și unica folosită în vechia noastră limbă de cultură, dar care nu se mai regăsește, după 1993, în lucrările lexicografice de referință.

de spațiu, fenomenul-tip poartă numărul notei cu care acesta a fost semnalat prima dată. Textul se încheie cu un *Glosar*.

Referințe bibliografice

- Cartoian II 1938: N. Cartoian, *Cărțile populare în literatura românească*, vol. II, București, 1938.
- Chițimia–Simonescu 1963: *Cărțile populare în literatura românească*. Ediție îngrijită și studiu introductiv de Ion C. Chițimia și Dan Simonescu, vol. I, sub îngrijirea științifică a lui I. C. Chițimia, București, 1963.
- Dodiță 1986: G. V. Dodiță, *Importanța fondului „V. I. Grigorovici” de la Biblioteca URSS „V. I. Lenin” pentru studierea istoriei limbii moldovenești*, în *Probleme de istorie a limbii. Studii și texte*, Chișinău, 1986, p. 101–114.
- Gaster 1883: M. Gaster, *Literatura populară română*, București, 1983.
- Georgescu 1996: *Sindipa*. Text stabilit, studiu lingvistic și filologic, glosar de Magdalena Georgescu, în *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, I, București, 1996, p. 197–320.
- Iorga 1928: N. Iorga, *Livres populaires dans le sud-est de l'Europe et surtout chez les roumaines*, extras din *Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii istorice*, vol. XIV, 1928, p. 35–37.
- Morau–Velculescu 1978: Mihai Moraru–Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*. Volumul I, partea a II-a, *Bibliografia analitică a cărților populare laice*, București, 1978.

Izvoare

Cuvânt și pocitania filosofului Sintipa cu împăratul de țara Persie, anume Chira (ms. rom. 1436 Biblioteca Academiei Române, 1703, f. 79^r–121^v).

Istoriile filosofului Sindipa (ms. rom. 1366 Biblioteca Academiei Române, sf. sec. 18, f. 1^r–59^v).

Istorie Sindipii (ms. rom. 3388 Biblioteca Academiei Române, 1784, f. 1^r–60^v).

<Acefal> (ms. rom. 830 Biblioteca Academiei Române, 1786, f. 15^r–65^v).

Sandipa, adică poveste lui Chir-Împărat (ms. rom. 3184 Biblioteca Academiei Române, 1805, f. 1^r–74^v).

SANDIPA, ADICĂ POVESTE LUI CHIR-ÎMPĂRAT

1^r

Cuvântul întâi a lui Sandipii filosoful, tălmăcită de pi limba sirinească pre limba elinească, iară acum, mai pre urmă, pe limba rumânească¹.

Această istorie au scris-o mai întâi Mosus filosoful pentru Chir, împărat al persilor, și pentru naștire fiului său și pentru dascalul Sandipa filosoful și pentru 7 filosofi ai împăratului și pentru țitoare împăratului și pentru meșteșugirile ei cele răle și vicleni ci le-au fost gătit ace vitregă² să le facă fiului împăratului, încă și asupra împăra/tului. 1^v

Când împărăție Chir, împărat Persie, acist împărat fiind sterp, că nu-i face împărăteasa niciun cucon, și să rugă lui Dumnezeu împăratul cu multă osârdie și cu toată inima în multă vreme. Iar după multă vreme și rugăciune ce face împăratul i s-au ascultat ruga de la Dumnezeu și-i născu împărăteasa un cucon făt. Și să umplu de bucurii împăratul și-l crește cu multă pază împărătească. Și dacă să rădică mai mare cuconul, având poftă împăratul ca să-și înveță pre fiul său întru învățăturile cărții, și i-au găsit dascal foarte înțelept, // pentru ca și pre fiul său să-l înveță înțelepciune. Și stând dascalul cu multă silință și zdrobindu-l întru învățături 3 ani, nimică n-au putut să înveță sau să³ deprindă. Și văzind împăratul că n-au putut fiul său să înveță nimică, zisă împăratul: 2^r

– Văz bine că la aceasta dascal fiul meu, oricât de mulți ani <ar învăța⁴>, nu va deprinde nicio învățătură, ci voi da pre fiul meu la Sandipa filosoful, că de mulți oameni am auzit că este dascal deplin și filosof învățat.

Și îndată chemă pe Sandipa filosoful și-i zisă lui:

– Voi să-ț dau pre fiul meu să-l înveț filosofie ta.

Iar Sandipa zisă: /

– Gata sint, împărate, și mă făgăduiescu⁵ Împărății<i> Tale cu mare făgădui<n>ță 2^v că în 6 luni l-oi învăța toată <filosofia și dascălia>⁶, atâta cât altul ca fiul Împărății<i> Tale nu va fi așa învățat și deplin filosof, iară de nu va fi așa, precum mă făgăduiesc și precum am zis, atunce să fiu eu despărțit de viața me și toată avuție me să rămâie împărătească. Pentru aceea mă apuc eu așa tare și-l voi face deplin filosof și am gând cătră Dumnezeu și cătră Împărăție Ta că nu voi fi rușinat, ci să aibu cinste de la Împărăție Ta.

Atunce zisă împăratul cătră Sandipa:

– O parte de // avuție me ță-aș face de va fi așa în grabă să-l înveț. 3^r

Iar Sandipa zisă:

– Acist lucru ci am făgăduit, dacă nu te încredințezi, vei vide pe urmă și atunce vei crede.

Și atunce împăratul l-au crezut cu mare nădejde și cu dulci cuvinte i-au giuruit mare gi<u>ruință Sandipii filosofului și zisă:

¹ Urmează secvența *Sandipa dascalul și filosoful*, greu lizibilă și scrisă ulterior, probabil, de altă mână.

² Scris: *випреѣгъ*.

³ Adăugat ulterior.

⁴ Cf. ms. 3184: *ar învăța* (2^v).

⁵ Scris inițial *фѣгъдѣ(εε)*, apoi *(εε)* a fost barat, adăugându-se în rândul următor *ε(ε)κѣ*.

⁶ Cf. ms. 3388 (1^v) și ms. 1366 (2^v): *filosofia și dascălia*.

– Ce vei pofti de la mine, dat să-*t* fie.

Și pentru mai mare încr<ed>ințare s-au făcut și zapis filosofului. Atunce și Sandipa au dat zapis la mâna împăratului precum că în 6 luni îl va da diplin filosof pre fiul
3^v împăratului, precum s-au apucat, iar de nu va fi așa, atun/ce să i să taie capul Sandipii. Și după scrisorile ci s-au făcut între împăratul și între dascalul Sandipa filosoful s-au încr<ed>ințat zapisul și dedi pre fiul său în mâna Sandipei.

Și, luând filosoful pe cucon, l-au dus la casa lui și îndată să apucă de făcu o casă mare și largă și o vărui casa preste tot și zugrăvi pe păreții casii multe feluri de zugrăvitori și la toate zugrăvitorile ci era pre păreții scrisă și istoriile a câte învățături vre să-l înveță tot pre păreț. Și atunce pusă pe cucon într-ace casă și, ori în care parte căuta cuconul, //
4^r toate chipurile era scrisă cu istoriile sale deplin; și așa șide numai amândoi, dascalul și cu cuconul, într-ace casă și-i tot arăta dascalul și-l învăța pe cucon zioa și noapte și numai cât să odihne nu-l învăța, iar cum să scula, îndată începe dascalul a-i arăta și-l învăța pe cucon. Și orici le trebuie de toate ave de ajuns de la împăratul. Și așa cu multă osârdie stând filosoful până la vreme ci au zis că l-a învăța, toate învățăturile au învățat cuconul, cât altul ca fiul împăratului nu era cu puțință să fie așa de învățat, toată dascălie
4^v și filoso/fie <au>⁷ învățat așa bine.

Și dacă să umplu vreme, mearsă⁸ filosoful la împăratul și, închinându-să, zisă:

– O, puternice împărate, ce lucru pofti și dorie<i>, mâine vei vide că fiul Împărății<i> Tale mâini, la tri ceasuri din zi, va veni și, văzindu-l, te vei bucura foarte cu mare bucurii.

Iar când fu a doao zi, trimisă filosoful pe cucon la împăratul. Și văzindu-l tată-său, împăratul s-au bucurat foarte și-i zisă:

– Fătul mieu, învățat-ai precum s-au apucat și au zis dascalul tău că te-a învăța⁹ toată filosofie și toată dascălie?

Iar cuconul răspunsă:

5^r – Tatăl mieu, // împărate, mâne vom¹⁰ veni amândoi cu dascalul și atunce vei auzi și vei¹¹ vide.

Și închinându-să tătâni-său, s-au dus iar la dascal și, dacă veni la dascal, zisă dascalul cătră cucon:

– Și mi să arăta întru această noapte ca să fac cercătură prentu întâmplările¹² tale de la naștere ta până la ce mai de apoi și, așa precum vom afla cu astronomie pentru norocul tău, așa te voi trimete la tatăl tău.

Și făcând dascalul chipul naștirii cuconului, află că nu este bine nici de folos
5^v să meargă cuconul la tată-său până nu vor treci 7 zile, / iar de nu va îngădui cuconul acele

⁷ Cf. ms. 3184: *au* (3^v).

⁸ Scris: мѣл(р)сѣ.

⁹ Scris: Ѡвѣца(ш), cu (ш) barat.

¹⁰ Scris: вѣ(и); cf. ms. 3184: *vom* (3^r).

¹¹ В scris peste м.

¹² м scris peste к.

7 zile, va veni viața cuconului¹³ la mare primejdii și, cunoscând¹⁴ dascalul aceste toate din cunoștința astronomii<i>, s-au spăimântat și s-au cutremurat foarte tare și, fiindcă zisăși și cuconul către tată-său împăratul că „măine vom veni cu dascalul”, și apoi să rămâie până la a 7<-a> zi, adică socotind dascalul că, de va merge cuconul și va vorbi cu împăratul, este planita rea și să va primijdui la moarte; și iar de nu va merge după fâgăduința dascalului și al cuconului nemergând, să teme¹⁵ das//calul, că sosisă și vedeo¹⁶ ci s-au fâgăduit către împăratul, care, după zapis ce au dat împăratului și nefiind la ace vreme, apoi trebuie să-i taie capul. Și așa șazind¹⁷ dascalul foarte tare întristat¹⁸ și, văzind cuconul pe dascal mahnit tare, îl întrebă:

– Dascale, ci ești așa trist și mahnit?

Și filosoful îi spusă pentru ci este mahnit.

Iar cuconul zisă către dascal:

– Dascale, de mi-i poronci mie, eu nici într-o lună nu voi grăi cu tată¹⁹-mieu sau, câtă vremi vei vre să tac, eu voi tăce.

Iar filosoful zisă:

– Dar este pricina că am zis către tatăl tău că măine / te voi duce înainte lui să-i²⁰ arăt toată învățătura filosofie<i> ci ai învățat și, de nu te voi duci, eu mă tem de tată-tău să nu-m taie capul, fiindcă au sosit și vadeoa celor 6 luni după zapisul ci am dat tătâni-tău asupra me. Ce dar iaca ce vom face. Tu măine mergi la tatăl tău și-i zvorești înainte lui și niciun cuvânt să nu grăiești până ce vor treci 7 zile.

Iar a dooa zi mearsă⁸ cuconul la tatăl său și după obicei filosofesc să închină împăratului, iar tată-său îl chemă aproape și cu bucurie l-au îmbrățoșat și l-au sărutat, cu mare bucu//rie au început a-i grăi, iar fiul său nimică nu-i răspunde, ci tăce și numai ce căuta la tată-său; și mult ceas întrebându-l tatăl său, el nimică nu răspunde niciun cuvânt, iară împăratul, văzind așa, șezu în jilțul împărătesc și chemă pre toț boierii săi pentru ca să auză²¹ învățătura fiului său. Și sta toț de să mera de tăcere fiului împăratului. Atunce zisă împăratul către domnii săi:

– Grăiț voi fiului mieu, fiindcă poate să temi de mine și pentru aceea nu-m grăiești.

Atunce grăiră domnii către cucon cu cuvinte dulci și de veselie, ca doar l-ar pute face pe cucon să grăiască, / iar el tot tăce ca și mai înainte, numai ci căuta cu ochii, iar împăratul, fiind plin de mahneciune, poronci slujitorilor săi să meargă să-i chemi pe dascalul Sandipa²². Și mearsă⁸ slujitorii după poroncă și-l căutară pi Sandipa dascalul

¹³ Peste (λ), o pată de cerneală.

¹⁴ Primul н scris peste o slovă ilizibilă.

¹⁵ Scris: сѣ мѣме.

¹⁶ Scris: вѣдеаѡ.

¹⁷ Peste cuvânt, o pată de cerneală.

¹⁸ Peste (с) și al doilea (м), o pată de cerneală.

¹⁹ Scris: мѣмѣ; altă lecțiune posibilă: tătâ<ne>; cf. ms. 3184: tatăl (5^v).

²⁰ Scris: сѣ(и): cf. ms. 3184: să-i (5^v).

²¹ Scris: аѣзи.

²² н scris peste altă slovă ilizibilă.

și nu-l găsiră, pentru că Sandipa să ascunsăse până vor treci acele 7 zile. Iar împăratul zisă cătră domni:

– Ci vi să pare voao tăcere aceasta a cuconului?

Iar unul dintru dânșii răspunsă:

8^r – Mi să pare, împărate, ca să nu cumva să-i fi dat dascalul cuconului vreo iarבă ca să învețe mai bine și să deprindă cu temeiu // și poate din iarba aceea să i să fi legat limba lui au dintru multă și st<r>așnică învățatură a dascalului s-au făcut acist lucru cu această tăcere.

Și, fiind împăratul întru mare mâhnire într-aceea vremi, iată că vini și țititoare împăratului, care era maștiha cuconului, că maica cuconului murisă. Și dacă veni ace muiere și văzu pe împăratul mâhnit, ea zisă cătră împăratul:

8^v – Dă-m pre fiul tău să-l ieu în taină și să-l ispitesc și mie îm va spune pricina tăcerii lui ci este de nu grăiești, că și mai înainte / de aciste ave el obicei și toate tainile lui mie mi le spune, care²³, cându-m spune ceva, nimine să nu știe această taină.

Atunce zisă împăratul acii pre vicleni²⁴ muieri, maștiha cuconului:

– Ie-l pe cucon și, cât vei pute, cu cuvinte mângâicioasă grăiești-i, doar l-ii pute face să grăiască și doar vei afla și pentru ci-i pricina²⁵: tace înainte me.

9^r Și luând vitriga pi cucon, îl dusă în casa ce de jupânesi, unde șide e, și începu a-i grăi cu cuvinte dulci și blânde, iar cuconul tot tăce ca și mai înainte, nimică nu răspunde cătră cuvintele muierii, // iară ea zisă cătră cucon:

– Dragul mieu, acum cu adevărat am priceput și cunoscu că ești supt oarecare pricină și pentru aceea taci atâta vremi și nu vei să-m spui mie pricina ta, iar de ai ceva frică de tată-tău ca să nu-ț facă ceva rău, eu te voi sfătui un lucru foarte de folosul tău și bine îț va fi, numai să mă ascuți și așa să faci cum te voi învăța eu, iar dacă nu mă vei asculta, foarte rău vei greși și apoi nu vei mai pute folosi nimică.

9^v Aceste cuvinte zice muiere cătră cucon și altile multe, fiindcă-ș pusasă ochiul și gândul ei pre cucon să-l / adiminească spre mare păcate. Și dând și mare giurământ ea cătră cucon precum că, de o va asculta numai ace învățatură și de va face așa, apoia, cât va trăi pe lume, s-au apucat că-l va asculta la toate pe cucon în toată viața ei. Și așa zisă:

– Cucoane, tată-tău acum este bătrân și-i neputincios, iar tu ești tânăr și tare și acum îț este vreme să te dizmerzi cum ț-a plăce ție, că apoi, dacă vei îmbătrâni, vei slăbi ca și tată-tău și apoi mult te vei căi, căci nu ț-ai petrecut²⁶ pi lume în tinerețile tale cu dezmerdare și cu dulceață.

10^r Și-i // zisă:

– De vei vre să fii cu mine, eu voi meșteșugui și-l voi omorî pre tatăl tău și vei lua tu împărăție și pe mine mă vei avea²⁷ fimei ție.

²³ Scris: каръ.

²⁴ Scris: виклѣни.

²⁵ Scris: причин(н)а.

²⁶ Scris deasupra rândului.

²⁷ Scris: ава.

Aceste dacă auzi cuconul împăratului, să scârbi tare asupra muierii și așa de tare s-au întristat, cât au uitat poronca dascalului pentru tăcere și n-au așteptat până vor treci cele șapte zile și grăi cu muieră și zisă:

– Să știi tu, fimei, că aceste cuvinte ci ai zis tu cătră mine acum nu-ț voi zici nimică mai mult fără decât după șapte zile dacă vor treci, atunce vei vi/de tu ci ți să va întâmpla. **10^v**

Iar muieră, auzind aceste de la cucon, foarte tare s-au spăimântat și di frică să cutremură și să sfătui întru gândul său ca să facă cuconului mare răutate și îndată îș rumpsă hainile de pre dânsa și începu a să bate cu palme preste obraz și a să zgârie cu unghiile; și atâta au strigat de tare până când au auzit și împăratul. Și dacă auzi împăratul, o chemă la dânsul și o întrebă:

– Ci este această strigare așa fără de cale?

Iar muieră zisă:

– Împărate, eu cu multă dragoste ostinem // și grăiem fiului tău pentru ca să-l fac să grăiască, iar el fără de veste să sculă și fără de rușine asupra me și mă apucă cu sila să mă rușinezi; și până întru atâta m-au tras, cât, iată, și podoabile și hainile mi-au²⁸ rumt de pre mine. Iată, precum mă vezi, și obrazul cu unghiile mi-au²⁸ sângerat, și eu nici în gând n-am avut de una ca aceasta, ci eu mă gândiem că fiul tău într-alt chip îș va pitreci tinerețile întru curăție și cu înțelepciune, iar dacă au avut el în gândul lui să facă de unile ca aceste, el încai să să fi apu/cat de alte fimei striine, iar nu de mine, muieră ta. **11^v**

Iară împăratul, dacă auzi aceste cuvinte, să întristă tare și să tulbură și să mera ce va face fiului său. Și îndată pusă gând rău asupra fiului său și gândi să-l omoare. Și așa îndată îl orându spre moarte. Însă acist împărat ave 7 sftnici filosofi și pe nimi nu omoră până nu să sfātuie cu filosofii lui, iară acum, de multă scârbă și mâni ci să implusăse împăratul din pâra muierii, țitioarii²⁹ lui, el n-au mai chemat pe sftnici, ci îndată // au poroncit să omoare pe fiul său, iar până au gândit împăratul cu ci moarte să-l omoare, au auzit cei 7 filosofi că împăratul au poroncit să omoare pe fiul său și pe dânsii nu i-au chemat și socotiră ei și zisără unul cătră altul:

– Cu adevărat că foarte este biruit de mânie împăratul din pâra muierii și au crezut pe muieră precum că cu adevărat i-ar fi făcut fiul său ace ocară și pentru aceea l-au orându la moarte și fără de sfatul nostru, că poate au socotit împăratul că, de ne va chema pre noi, poate l-om sfă/tui și nu l-om lăsa să-ș omoare pe fiul său, ci noi tot să ne sâlim și să nu-l lăsăm să-ș omoare pe fiul său, că apoi, mai pe urmă, să va căi împăratul că au omorât pe fiul său și pe noi încă tare îș va bănui că l-am lăsat de ș-au omorât pe fiul său și ca pre niște voitori de rău ne va socoti și ne va uri și pe noi. **12^v**

Și așa să sfătuiră: să meargă³⁰ în toate zilile câte unul și să-l ie cu cuvinte frumoasă și cu pilde până să vor orându toț cei 7 și până atunce doară s-a ivi și dascalul Sandipa, pentru că Sandipa dascalul era ascuns până vor // trece acele 7 zile. **13^r**

Precum au venit un filosof din cei 7 înainte împăratului, carile era mai de frunte din cei 7 filosofi, și, mergându înainte împăratului, să închină foarte frumos și iscusit, după obiceiul filosofescu, și cu multă înțelepciune răspunsă și zisă:

²⁸ Scris: мїа(ѡ).

²⁹ Scris: цитпорїи.

³⁰ Scris: ме(р)гъ.

– O, preputernice împărate, nu să cade niciodată împăraților să facă vreun³¹ lucru sau să rânduiască pe cineva la moarte până nu va afla tot adevărul și cum să cade să facă, pentru că cuvântul împărătescu pre pământ în lume aceasta este ca al unui al doile Dumnezeu și pentru aceea să cade, orici va face sau va poronci, să fie cu cale 13^v și cu / adevărata dreptate³². Și ascultă, împărate, să-ț spun o pildă.

Pilda filosofului întâi ce³³ au spus cătră împăratul

Era un împărat carile era foarte iubitoriu de muieri și era purure biruit spre pohta muierească. Dar i să întâmplă într-o zi de văzu o muierie foarte frumoasă și îndată râvni la frumusețile ei și gândi să-ș facă pohta cu dânsa. Și chemă pre bărbatul ei și-i află o treabă și-l trimesă în slujbă împărătească ca să-l dipărteze de la casa lui. Și dacă însă, să dusă împăratul la casa acelui om și, vrând împăratul să-ș facă pohta cu mu- 14^r ierie acelui om fiind frumoasă, iar fimeia, ca o vrednică ci era și // pre înțeleaptă, zisă cu smerenie cătră împăratul:

– Slugă sânt Puterii Tale, împărate, și după poronca ta gata aș fi să-ț fac pohta, dară întâi ceiu de la Împărăție Ta să-m faci o cereri a me.

Și-i dedi o carte să o cetească, în care carte scriia pentru curățenie și cum să cade să se ferească tot omul de al rămătorilor și al cailor pohte. Și după ci ceti împăratul carte, zisă fimeia:

– Rogu-mă, împărate, dintru aceasta poț să socotești, Împărăție Ta, că încă mai mult ți să cade Împărății Tale să te ții în curățenie și să te ferești de tot felul de precurvie și 14^v de toată răutate și să fii drept și înțelept și nerăpitoriu și de tot vicleșugul să / te ferești³⁴.

Iar răpitoriul împărat nu să uită nici la carte aceea, nici la vorbile cele înțelepte ale fimeii și începu a trage pe fimeie fără de nicio rușine, și fimeia n-au priimit. Și așe mult ceas s-au luptat amândoi în patul ei până au ostenit³⁵ împăratul și i-au trecut și pohta și n-au putut face nimică fimeii. Și așe sculându-să, s-au dus împăratul la curțile împărătești³⁶. Iar inelul împăratului, ci-l purta în deget în vreme când să lupta cu fimeia, au căzut în patul fimeii, și împăratul n-au sâmtit nimică, nici muierie n-au știut nimică de inel că au rămas în patul ei. Iar mai târzău veni și bărbatul fimeii și, vrând să să 15^r culce în pat după obicei, găsi // inelul în patul lui și-l cunoscu că este al împăratului. Și așe multe gânduri îl turburără pe bărbat și zisă întru sine cu gândul său: „Cu adevărat, împăratul au fost în patul meu și s-au culcat cu muierie mea”. Și îndată au intrat frica împăratului în inima lui și de frică nu s-au mai culcat cu fimeia lui, dar nici cuvânt prost nu i-au zis fimeii sale niciodată, numai ci au rămas el cu tăcere, iar fimeia, văzind așe că multă vreme au trecut, și bărbatul ei nu este cu dragoste spre dânsa, precum

³¹ Urmează: *внклеш(г)*, barat.

³² Cuvânt precedat de *к*, copistul vrând, probabil, să scrie *cu*.

³³ Scris inițial: *ча*, apoi *л* a fost modificat în *е*.

³⁴ Scris: *фереце*.

³⁵ *е* scris peste primul *и*.

³⁶ Scris: *л(и)пърънтѣци*; altă lecțiune posibilă: *împărătești*.

era mai înainte, să sculă fime<ia> și să dusă la tată-său și-i spusă toată pricina tătâne-său și de împăratul. Și îndată pricepu tată-său pentru / ce au urât-o bărbatul. **15^v** Și îndată să dusă tată-său la împăratul și-l pârî pe ginere³⁷-său într-acistaș chip și, chemându-l de față pe ginere, și-i zisă:

– Împărate, în veci să trăiești! Am avut eu un pământ foarte curat și l-am dat acestui om să-l lucrez, cerșindu-l el, și el, până la o vreme, l-au lucrat cum să cade, iar acum el l-au părăsit și n-are nicio grijă de acel pământ ca mai înainte. Ci mă rog Puterii Tale, împărate, să-i poroncești: au să-*m* lucreză pământul ca mai înainte, au să me-l de înapoi.

Iar împăratul, auzind aceste cuvinte, zisă cătră acel ginere:

– Adevărat grăiește acest om bătrân?

Iar ginerile zisă:

– Câte au grăit toate sânt // adevărate, că, cerșind eu acel pământ ca să-l lucrez, **16^r** carile mi l-o dat, și eu, cu câtă vârtute avem, îl lucrăm, iar întru una de zile, vrând eu să-l lucrez, am mersu la acel pământ și, văzind urma leului lângă pământ, și îndată m-*am* spăriet și m-am tras înapoi și de aceea n-*am* mai cutezat să mă mai apropiu să lucrez pământul.

Iar împăratul, auzind aceste, au zis cătră acel pârât:

– Omule, adevărat ai grăit și cunosc, dar să mă înțelegi și tu: leul au mersu până la pământul acela, dar n-au trecut preste pământ și nicio stricăciune n-au făcut și înapoi s-au întorsu; și de acmu niciodată nu s-a mai ispiti leul ca să mai vie pe acolo, ci tu ți-*ne-ț* / pământul carile ți s-au dat și ță-l lucrează³⁸ ca și mai înainte fără de nicio frică **16^v** și să mă ascuți că leul nicio stricăciune n-au făcut.

Această pildă spusă filosoful cel dintâi împăratului. Și zisă:

– Nu să cade nimăruia să crează toate pripusurile, nici să zicem că sânt toate adevărate, că viclesuguri și drăcii sânt foarte multe și nu trebuie să credim toate îndată, ci foarte să cercăm cum este drept și cu giudecată dre<a>ptă să giudecăm spre moarte, că ci este mai scumpă și mai dulce³⁹ decât viața omului în lume aceasta? Nimică altă nu este, și iar mai amară decât moarte nimică nu este.

Și mai zisă filosoful și altă pildă. //

– Preputernice împărate, mai ascultă și altă pildă. Era un om oarecarile foarte **17^r** bogat și avea o pasire care grăia cu glas ominescu, căruia îi zic elinenii psidac, iar frâncii îi zic papagalul, iar turcii îi zic duducuș. Și o ține în culevie, adică în cușcă, și o învățasă să păzască în casă toate lucrurile lui. Iar întru una de zile, vrând să să ducă de acasă, o învăță pe taină stăpânul pe pasăre ca să păzască pe jupineasa⁴⁰ lui ce va faci e dacă s-a duce el de acasă; și purceasă în cale îndelungată, iar un om să învățasă de vine în

³⁷ Scris: *цннерѣ*.

³⁸ Scris: *лѣкрезѣ*.

³⁹ Secvența și mai dulce, scăpată de copist, se regăsește în rândul următor în contextul *nimică altă nu este și mai dulce*; cf. ms. 3184: *mai scumpă și mai dulce* (12^r).

⁴⁰ *л* scris peste *ѣ*.

toate nopțile de să culca cu ace jupeneasă⁴¹ și nimine altul nu știe de aceasta, numai o slujnică al cei jupenesă⁴². Iar după ce vine bărbatul jupânesăi acasă, întrebă pe pasere⁴³ 17^v iar pe taină. / Și-i spusă că „de când te-i dus de acasă, în toate nopțile vini on om curvariu și face curvii cu jupeneasa⁴⁴”, iar el, dacă auzi așa, să răni rău la inimă și, necăjându-să, nu vre să să mai împreune cu dânsa, iar jupineasa îy prepusă pe slujnica ei ca ar fi spus e ceva bărbatului ei și o chemă pe fată și cu urgii îi zisă:

– Cu adevărat tu ai spus barbatului meu toate câte am făcut eu cu acel ibovnic⁴⁵?

Iar slujnica să jură tare precum că e nimică n-au spus stăpână-său.

– Dar să știi, dumneta jupâneasă, că pasărea păpăgalul au spus stăpânului toate.

Iar jupeneasa, auzind aceste, au meșteșuguit și ea cu mare meșteșug ca să facă pe pasăre că este mincinoasă. Iar într-ace noapte iar să dusă boieriul de acasă și iar învăță 18^r pe⁴⁶ // pasăre să păzască în casă ce va vede, iar vicleana muieri luă⁴⁷ cușca cu pasăre păpăgalul și o mută aiure și din dosul ei au așăzat o râșniță și au pus o slugă să o învărtească toată noapte, iar pasăre, neștiind de râșniță, că încă nu știe ce este râșniță, îi pare că tună afară. Iar dinainte cușcii, în prejma pasării, pusă o oglindă mare și ține slujnica oglinda din dos și o mișca de abie, can rar, și în casă arde lumină, iar pasăre, neștiind de ace oglindă, îi pare că fulgeră. Iar deasupra⁴⁸ culivii<i>, adecă cușcii, au spânzurat un burete 19^v plin de apă și așa⁴⁹ pe încet-încet tot pica apă din burete pe pasire și-i / pare pasirii⁵⁰ că ploao afară; și de picătura apii și de fulgerul ogrândii și de huietul râșniții s-au băgat pasire într-un unghiu al culevii<i> și așe au șăzut toată noapte. Iar a dăoaza veni boieriul acasă și întrebă pe pasire ci au văzut într-ace noapte, iar papagalul zisă:

– Giupâne, într-această noapte n-am putut să văz nimică de fulger și de tunet și de ploaie, că toată noapte au tunat și au fulgerat și așe tare au ploaat, cât și în casă și pe mine începuse a pica și așe m-am băgat într-un unghiu al culeveii și am șezut toată noapte aceasta.

Iar stăpânul său zisă cătră pasire:

– Drept spui tu câte mi-ai⁵¹ spus până acum?

Iar pasire zisă:

– Foarte⁵² drept ț-am spus toate.

19^r Iar bo//ieriul gândi în gândul său: „Adevărat că pasire aceasta câte mi-au spus până

⁴¹ Scris: ж(8)пентѣъ.

⁴² Scris: ж8пѣнесъ.

⁴³ е scris peste ъ.

⁴⁴ Scris: ж8пѣнѣса.

⁴⁵ Scris: ививни(к); cf. ms. 3184: *ibovnic* (13^r).

⁴⁶ Pe reluat, din greșeală, pe f. 18^r.

⁴⁷ Scris: л8.†; altă lecțiune posibilă: luân<d>; cf. ms. 3184: *luân*<d> (13^r).

⁴⁸ Scris: дѣлс8пра.

⁴⁹ Urmează †, barat.

⁵⁰ па scris peste ши.

⁵¹ (и) scris peste (8).

⁵² Scris deasupra rândului: ф8(р)ме.

acum toate sânt minciuni, de vreme că în noapte aceasta, câte au spus, nici unile n-au fost: nici ploaie, nici tunet, nici fulger, ci au fost sânin și bine și, câte mi-au spus și pentru fimeia mea, iar minciuni me-u spus”. Și rămasă pasire⁵³ mincinoasă, fiind dreaptă, și muiere ce rea și viclenă au rămas dreaptă.

Cuvântul filosofului

– Vezi, împărate, și înțelegi muierea viclenă cum pe bărbatul ei l-au înșălat și l-au călcat și ș-au făcut răs de înțelepciune lui și de minte lui și-l birui desăvârșit și-l călcă și pe pasire ce dreaptă cu atâta învățătură o făcu mincinoasă. Și-ș făcu pace cu bărbatul și iar o îndrăgi / bărbatul ca și dintâi. Ci să știi, împărate, că nu poate să știe nime toate vicleșugurile muiierilor celor răle. Așe și Împărăția Ta, nu asculta vorbile muierești până nu vei afla tot adivărul. **19^v**

Iar împăratul, auzindu aceste de la filosof, îndată⁵⁴ îș opri mânie și urgie și poronci să nu omoare pe fiul său.

Iar a dăoaza, dacă auzi muiere, țiiitoare împăratului, că au iertat împăratul pre fiul său de moarte, ea să dusă înainte împăratului și cu multe lacrimi vicleana grăi:

– Împărate, nu să cuvine și nu să cade cuvântul împărătescu⁵⁵ să rămâie neîmplinit, că apoi trebuie să fie de răs și de ocară acel împărat ci nu-ș va împlini cuvântul ci au zis // să facă și apoi n-au făcut sau, dacă orânduiește pe cineva la moarte, apoi să-l ierte, că cuvântul împărătescu nu să întoarce niciodată, că apoi îl deprind oamenii și nu să tem de împăratul. Care întâi acum, de nu vei⁵⁶ poronci să omoare pe fiul tău, pe carile ai zis întru auzul tutur<or> că ai poroncit să-l omoare, carile ț-au făcut atâta ocară Împărăției<i> Tale și, de nu-l vei omorî pre unul ca acista, apoi nimine nu să va mai temi de Împărăție Ta și vei fi nebăgat în samă de nimine. **20^r**

Și zisă vicleana:

– Ascultă o pildă ce-ț voi spune, împărate. Era un om tăbăcar, carile spăla întru un pârau niști pei, și era și un copil⁵⁷ al lui acole, carile să giuca și să scâlda / într-acel pârau pe margine și, întrând mai la adânc, îl apucă răpegiune apii și-l trasă la adânc și să îneca, ia<r> tată-său alergă să-l apuce⁵⁸ să-l scoată și-l apucă răpegiune și pi tată-său fără de veste și să înceară amândoi. Așa și Împărăție Ta, sângur te vei sfârși și-ț vei strica de nu vei da pre fiul tău la moarte, măcar că poate ț-a păre rău pentru moarte fiului tău, dară să știi bine că priste puțină vreme să va scula fiul tău și te va omorî și-ț va lua împărăție.

Aceste cuvinte dacă auzi împăratul și iară umplându-să de mânie, iar au poroncit să omoare pe fiul său. Și să dusă muierea.

⁵³ Scris: масире.

⁵⁴ Scris: ꙗнꙗ(н)дѣпъ, cu primul ꙗн barat.

⁵⁵ Scris: ꙗ(н)пъръпѣ(с)кѣ.

⁵⁶ Urmează slovele по, pătate de cerneală.

⁵⁷ Scris: копє(л).

⁵⁸ Scris: апꙗне.

- 21^r Și veni al doile filosof a dăoaza într-a//cee vremi când zisăsi împăratul să omoare pe fiul său și mearsă filosoful la împăratul și, închinându-să după obicei, au zis aceste:
– Să trăiești, împărate, întru mulți ani și cu multă smerenie!
Și cu cuvinte line zisă:
– Am înțeles, împărate, că iar ai poroncit să omori pe fiul tău. Cari eu, ca o slugă dre<a>ptă, îți aduc aminte Împărății<i> Tale că, de ai ave o sută de cuconi, nu⁵⁹ ți să cade să omori nici pi unul dintr-înșii, și mai ales negiudecat, dar că ai numai un cucon, unul născut, ți să cade a-i păzi viiața lui cu multă nevoie, iar Împărăție Ta ascultă
- 21^v niște vicleșuguri și ai orânduie / să omori pe fiul tău fără de nicio dreptate și cercetare ca să afli adevărul. Însă, o, puternice împărate, această vicleană și mincinoasă muieri te amestică și-ț pune gând rău ca să omori pe fiul tău fără de vină. Care apoi, pe urmă, te vei căi și nu-ț vei pute folosi nimică și cu lacrimi și cu jale multă îl⁶⁰ vei cerca și apoi nu-l vei afla și ți să va întâmpla ca și unui⁶¹ neguțitoriu.

Pilda ce dintâi a filosofului al doile

- Era un neguțitoriu și, când vre să cumpere ceva di mâncat sau de vre să be
- 22^r de vreun vas și, dacă vide ceva necurat, să lăsa nemâncat și nebăut. // De scârbelnic ci era nu mânca bucate ci nu-i plăce⁶², nici be din vas ci era nespălat. Așa ave obicei: mai bine să răbde decât să mănânce sau să be ce nu-i placi. Iar odată mearsă⁸ la un târg pentru negustorie și au trimes sluga sa în târg ca să cumpere bucate. Și găsi sluga o copilă⁶³ cari vinde doao pâini albi și frumoasă, le-au cumpărat și le-au adus la stăpână-său. Și mâncând, foarte i-au plăcut, îndată învăță pe slugă tot de aceea pâine să-i cumpere în toate zilile, iar sluga, după poronca stăpânului său, în toate zilile cumpăra
- 22^v pâine tot de la ace copilă⁶³. Iară într-o⁶⁴ zi, mergând în târg, / n-au găsit de aceea pâine și s-au întors sluga acasă și au zis:
– Stăpâne, astăzi nu să găsești de aceea pâine în târg.
Iar negustoriul, mâhnindu-să, zisă slugii:
– Cheamă⁶⁵ pre omul acela cari-ț vinde ace pâine bună ca să-l întreb ci fe/ face ace pâine bună și dulci și frumoasă.
Atunce s-au dus sluga la copilă⁶⁶ acei ci-i vinde și au chemat-o la neguțitoriu, iar neguțitoriul întrebă:

⁵⁹ Scris: ни.

⁶⁰ Scris: Ɑ(ц); cf. ms. 3184: ѝl (16^v).

⁶¹ Scris: анѡи.

⁶² Scris inițial пѡѡче, apoi primul ѡ a fost modificat în л.

⁶³ Scris: копелѡ.

⁶⁴ Scris: Ɑтрѡѡ.

⁶⁵ Scris: кемѡ.

⁶⁶ Scris: копела.

– Cum frământai ace pâine ci vindei slugii⁶⁷ mele? Mă rog să-*m* spui drept, că⁶⁸ era pâine dulce și frumoasă și poftesc să învăț și eu a faci ace pâine bună.

Iar copila⁶⁶ zisă:

– Giupâine, eu sânt o săracă și șide<*m*> la o giupâneasă și, fiin//d ace giupâneasă **23^r** bolnavă, ave o rană mare întru un umăr, care o dure foarte rău, și trimeasă și chemă un doftor ca să o înveți ce va faci ca să se tămăduiască, iar doftorul o învăță să cearnă făină de grâu curat și să o frământa cu unt și cu meri și tot de aceea să legi la rană; și au legat giupâneasa tot de aceea în toate zilile și, dacă trăge punoile, o lepăda și zice să o dau afară, iar eu, fiind săracă, nu-l lepădam afară acel aluat de la rană, ci-l frământam a doa oară și-l cocem pâine și sluga ta vine și-l cumpăra, iar acum s-au tămăduit ace giupâneasă și nu mai faci de acel aluat⁶⁹ și / nici eu nu mai fac de ace pâine. **23^v**

Și auzind negustoriul aceste cuvinte, foarte tare s-au scârbit și s-au obidit, zicând întru sine: „Gura și mâinile și cele den⁷⁰ afară lesne este a le spăla, iar pânticile pi dinuntru și sufletul nu să poate, cu greu este”.

Și zisă:

– Împărate, de aceasta mă tem și eu ca să nu pitreci și Împărăție Ta ca acel negustor, că apoi, de vei pierde pe fiul tău, pe urmă îl vei căuta și nu-l vei afla. Și ascultă, împărate. Eu am auzit de mulți dascali că, din toate răutățile, ce mai mare și ce dintâi răutate muiere este pricina, că // multe vicleșuguri au muierile cele răle. Și mă **24^r** rog că mă ascuți să-*ț* mai spui o pildă.

Era o fimei și ave un ibovnic, carele sluje împăratului. Și foarte îl iubie⁷¹ muiere și ave⁷² și bărbat. Iar odată ace slugă al împăratului ave și el slugă și-ș trimeasă sluga la ibovnică ca să întrebă avea vremi slobodă și făr de grijă ca să meargă³⁰ să se culce cu dânsa, iar ace muieri ră îndrăgi pe sluga ibovnicului și, viind la dânsa ca să o întrebă și, nefiind bărbatul acasă, muiere îl îmbie și pi acela și să culcă cu dânsa și să zăbovi / trimesul. Iar stăpână-său, văzind că să zăbovești, purceasă să⁷³-ș cerci sluga, să vază ci esti **24^v** de să zăbovești, iar muiere aceea, căutând pi fereastă, văzu pe ibovnicul său, pre stăpânul slugii viind acolo, și îndată spusă slugii că vine stăpână-său, iar sluga să spărie tare pentru zăbava că s-au zăbăvit și nu știe ci va faci de frică. Și ca să nu-l priceapă stăpână-său că s-au culcat și el cu aceea fimei, iar muiere zisă:

– Întră în cămară.

Că ave din dos ușa în cămară. Și cum întră sluga ibovnicului, iar muiere au încuiet ușa cămării, iar ibovnicul atunci întră în casă mânios și întrebă pe muiere:

– N-au venit slu//ga me aice?

Iar muiere zisă:

25^r

⁶⁷ Scris: слугѣи.

⁶⁸ Peste к o pată de cerneală.

⁶⁹ Scris: а(а)лѣа(т), apoi al doilea л a fost barat.

⁷⁰ Scris inițial челе де, apoi л a fost modificat în д, ле a fost suprascris, iar де, barat.

⁷¹ Scris: юбене.

⁷² Scris: ави.

⁷³ Scris: че.

– N-au venit.

Și să culcă și ibovnicul cu dânsa. Atunce sosi și bărbatul ei afară fără de veste, iar ibovnicul zisă:

– Oare ce voi faci eu acum? Descuie cămara să mă ascund.

Iar curva, temându-să că-ș va găsi sluga în cămară, zisă:

– Într-alt chip să faci.

Și-i zisă:

– Scoate⁷⁴ sabie din teacă și, țiindu-o goală în mână, și te fă mânios și ieșind din casă afară, mă suduiești pe mine, iar bărbatului meu să nu-i zici nimică.

25^v Și așa slujitoriul ai ieșit și au făcut precum l-au învățat muier: țiind sabie goală în mână, au ieșit suduind⁷⁵ pe muier, iar bărbatul muierii, întrând / în casă, o întrăbă pe muier:

– Ce este aceasta de au venit acist om împărătescu în casa noastră cu sabie goală în mână și te suduia pe tine?

Iar muier cu mare vicleșug au răspunsu cătră bărbatul ei zicând:

– Sluga acestui slujitor fugie, că-l gonie cu sabie goală să-l taie, și el, scăpând până aice, au dat în casă ca să se ascunză să scape, și eu l-am poprit pe slujitor să nu între în casă; pentru aceea era cu sabie goală, precum l-ai văzut, că era foarte mânios.

Iar bărbatul o întrebă:

– Unde este sluga lui?

Iar muier zisă:

– L-am ascunsu în cămară.

26^r Atunce bărbatul muierii ieși afară și căută în sus și în gios să-l vază pe slujitor și nu-l // văzu nicăiure, că el să dusesi digrabă de frică, și, întorcându-să în casă, văzu pe sluga⁷⁶ slujitoriului, că-l scosesi muier din cămară⁷⁷, și atunce zisă bărbatul muierii cătră ace slugă:

– Văzuș tu ci bine ți-au făcut muier me? Pasă dar acum într-un ceas bun și mulțemește muierii mele, că mult bine ți-au făcut.

Și întorcându-să cătră muier, zisă:

– Aferim! Bine ai făcut de n-ai lăsat nici pe slugă, nici pe stăpân ca să cază la primejdie.

Și iată, împărate, că ți-am spus această pildă Puterii Tale. Pentru aceea nu ți să cade Împărății<i> Tale să crezi așe îndată cuvinte mincinoasă și deșărte muierști⁷⁸.

26^v Aceste⁷⁹ cuvinte dacă auzi îm/păratul de la filosof, au poroncit să nu-l omoare pe cucon. Iar viclana muier, țiitoare împăratului, dacă auzi a trieza că iar au iertat împăratul pe fiul său de moarte și au poroncit să nu-l omoare, au venit viclana diz-dimineață la împăratul și zisă:

⁷⁴ Scris: *скоте(и)*.

⁷⁵ Scris: *сѣднн(н)д*.

⁷⁶ Scris inițial *сѣжи*, apoi *жи* a fost barat, deasupra rândului scriindu-se *га*.

⁷⁷ Scris inițial *кѣмаръ*, apoi *ѣ* a fost modificat în *ъ*.

⁷⁸ *и* scris peste altă slovă, ilizibilă.

⁷⁹ *а* precedat de o altă slovă, ilizibilă.

– Împărate, acești înțelepți ai tăi, sfetnicii tăi, sânt mari nebuni și ți-s voitori de rău și să silescu să⁸⁰-ț facă ție multă răutate. Și mă ascultă să-ț spun o pildă.

Pilda țitooarii⁸¹

Era un împărat carile ave numai un ficior și era foarte drag împăratului. Iar întru una de zile zisă ficiorul împăratului cătră filosoful cel mare⁸² al împăra//tului: 27^r

– Grăiește tătâni-mieu astăzi să mă lasă la vânat.

Și sfetnicul grăi. Iar împăratul zisă:

– De vei merge și tu împ<r>eună cu dânsul, să meargă³⁰.

Ia<r> filosoful zisă:

– Voi merge și eu împreună.

Și purceasă la vânat și, umblând, găsiră un colun, adică un cal sălbatic, și zisă sfetnicul cuconului să-l gonească vânatul, iar cuconul, gonind vânatul, s-au depărtat tare, cât nu l-au mai putut vide pi cucon filosoful, și cuconul, văzind că nu-l mai poate ajunge vânatul, au vrut să se întoarcă înapoi, și nu știe încotro să va întoarce, că să depărtasă foarte tare și, gășind un drum, purceasă pe⁸³ acel drum cu voie ră. Și așa mergând, găsi¹⁷ o⁸⁴ fată foarte frumoasă în / drum și plânge fata, iar cuconul îi zisă: 27^v

– Ce plângi și ci șezi aice? Și de unde ești tu?

Iar fata zisă:

– Eu sânt fată de împărat și am mers la primblare și șidem pre un pil și cu slugile mele și, lunecându-mă, am căzut jos de pre pil și am leșinat, iar slugile mele m-au lăsat aice în loc, gândind că sint moartă, și s-au dus, luând și pilul, iar eu, dacă m-am trezit și mi-am⁸⁵ venit în fire, abie m-am sculat și căutaiu⁸⁶ în toate⁸⁷ părțile, și nu văzui niciuna din slugile mele și m-am zăușit și nu știu unde oi merge.

Iară ficiorului celui de împărat i s-au făcut milă de dânsa, de fată, și au luat-o pre¹⁷ cal, iar vicleana fată sâlie cu cuvinte⁸⁸ dulci pe // cucon și-l amăge să-l ducă la o peștiră 28^r ci era într-o puiatră. Și dacă au venit la gura peștirii, zisă fata:

– Haide să întrăm aice.

Și sări de pe cal ea înainte și întră în peștiră pe o gaură, iar ficiorul cel de împărat, auzind gălceavă în peștiră și zgomot⁸⁹ mare, s-au apropiet și el de gura peșterii să vază⁹⁰ ci este și văzu pe fata aceea că este dracul și grăie cu alți draci mulți și le spune:

⁸⁰ с scris peste altă slova, probabil и.

⁸¹ Scris: цитторіи.

⁸² Peste ре, o pată de cerneală.

⁸³ Peste пе, o pată de cerneală.

⁸⁴ ѿ scris peste ѣ.

⁸⁵ Scris: мїа(м).

⁸⁶ Scris: кѣѣпѣю.

⁸⁷ Urmează un cuvânt barat, ilizibil, după care cuvântul (пѣр)циле.

⁸⁸ Peste slovele е și д din următorul cuvânt, o pată de cerneală.

⁸⁹ Scris: згомо(и).

⁹⁰ Scris: съ вазн.

– Iată că v-am adus un tânăr foarte frumos și-i fecior de împărat.

Iar dracii zisără:

– Adu-l aice în peșteră.

28^v Iar ficiorul cel de împărat, dacă auzi și văzu dracii, tare plecă a fugi cu calul⁹¹ și să spărie, iar fata ieși di<n> peștiră⁹² și-l văzu că⁹³ fugi și alergă / fata tare și-l ajunsă și sări pi cal ca și dintâi, iar cuconul foarte s-au spăimântat, iar fata i-au zis:

– Ci tremuri și te temi?

Iar cuconul zisă:

– Adusu-mi-am⁸⁵ aminte de soțiile mele și de sfetnicii mii.

– Acum roagă-te tătâni-tău să te izbăvească⁹⁴ de toate, că este împărat, izbăvească-te dintru această frică.

Iar cuconul zisă:

– Pricep eu că acum nici tatăl meu nu poate să mă izbăvească dintru această întâmplare.

Și-ș rădică ochii la ceriu și să rugă lui Dumnezeu zicând:

29^r – Doamne Dumnezeule, carile ai făcut ceriul și pământul și pre om ca să te laude pre tine, dă-m întru acist ceas vârtute ca să pociu birui pre dimonul acista, că știu // că toate îț sânt ție cu puțință⁹⁵.

Și când zisă „agiută-m, Doamne”, atunce căzu dracul gios de pe cal și să tăvălie răcnindu, iar tânărul cucon fugi călărește și scăpă de acel drac rău și să dusă acasă.

Așe și Împărăție Ta, dintr-aceasta să cunoști și să înțelegi că este lucru adevărat cele ci-ț spun eu, că acești sfetnici ai Împărății<i> Tale sânt mincinoș și vicleni și te înșală ca să-ț păzești pe fiul tău de la moarte, și apoi ei l-or îndemna să te omoare el pe tine și să fie el împărat; și, fiindu tânăr, ei ce or vre aceea vor face și vor fi filosofii mai mult decât fiul tău și tu rău vei păți de sfetnicii tăi.

29^v Aceste auzind împăratul de la muiere, crezu pe muiere și au poroncit să omoare pe fiul său. Și⁹⁶ să dusă muiere. / Întru aceasta zi veni și al treile⁹⁷ filosof și, întrând la împăratul, s-au închinat după obicei și zisă:

– Împărate, să trăiești întru mulți ani! Eu am înțeles că astăzi iar ai zis să omoare pe fiul tău făr de nicio cer<ce>tare⁹⁸, ca să afli⁹⁹ tot adivărul și să știi de este vinovat au ba. Ci numai pe minciuna unii muieri vei să-ț omori pe fiul tău. Rogu-mă Împărății<i> Tale să mă ascuți un ceas să-ț spun o pildă.

⁹¹ Peste primele slove ale cuvântului, o pată de cerneală.

⁹² Peste slovele **ц**, **и** și **р**, o pată de cerneală.

⁹³ **ъ** scris peste **Ѹ**.

⁹⁴ Scris: **и(з)бъве(с)къ**.

⁹⁵ Urmează e barat.

⁹⁶ Peste **ш**, o pată de cerneală.

⁹⁷ Scris greșit: *al doile*.

⁹⁸ La fel în ms. 3184: *certare* (22^r). Cuvântul nu se regăsește în ms. consultate.

⁹⁹ Scris: **съ афле**.

Pilda filosofului al treile

Un om ș-au trimes fimeia să-i cumpere orezu de un ban din târgu. Și mergându mu<ie>re la dugheană¹⁰⁰, au dat¹⁰¹ banul la băcal ca să-i de orezu și răsă cătră băcal, iar băcalul zisă cătră muiere:

– De vei vre, să-ț da<u> orez și cu zăhar.

Iar ea zisă:

– Dă-*m*.

El zisă:

– Vino în dugheană.

Iar ea zisă:

– Dă-*m* întâi orezu și zăharul.

Iar // băcalul îi dedi și zahar și orezu. Și muiere le-au legat într-un tulpan și pusă **30^r** legătura cu orezul și cu zăharul afară pe țarabă și întră înuntru cu băcalul în casa dughenii. Și până a să zăbovi ei acolo în casă, iar copilul¹⁰², sluga băcalului, dezlegă tulpanul muierii și-i luo orezul și zaharul și în locul orezului au legat țarnă și-l pusă iar pe țarabă unde au fost. Și ieși fimeia dinuntru, au luoat tulpanul degrabă, fiind rușinată, n-au mai căutat să vază ci este în tulpan legat și au mersu degrabă acasă și dedi tulpanul la bărbat și să du-să să aducă o oală, iar bărbatul dezlegă tulpanul și văzu că-i țarnă și o striga:

– Ci cauți, muiere? Și ci ai adus această țarnă?

Iar ea îndată să pricepu ci-i pricena și apu/că un ciur și veni la bărbat cu ciurul **30^v** și grăi cu vicleșug:

– Ci mă străgai așe degrabă, că eu căutam ciurul ca să cernu această țarnă, că, când m-am dus în târgu, era un cal, și eu, vrând să trec pre lângă cal, el au zvârlit cu piciorul să mă lovască, și eu, răsărind în laturi cu grabă, am scăpat banul în țernă și eu l-am căutat și nu l-am putut găsi și am strânsu toată țerna și am adus-o să o cernu ca să gășescu banul.

Și bărbatul o crezu că-i așe și să apucă sânșur bărbatul și cernu țerna și-ș prăvui ochii și barba și nu găsi nimică.

Și iar zisă filosoful:

– Mă rog Împărății<i> Tale, ia sama, Împărăție Ta, că al curvilor¹⁰³ sfaturi și al muierilor celor viclene nu poate să le priceapă și să le știe.

Iar împăratul, auzind aceste de la filosof, ș-au poprit¹⁰⁴ mânie și // au poroncit **31^r** să nu omoare pe fiul său.

Ia<r> a patra zi, dacă auzi muiere că iar au iertat împăratul pe fiul său, atunce veni vicleana muiere aceea, țuitoare împăratului, diz-dimineată și întră la împăratul, țind un cuțit în mână, și zisă cătră împăratul:

– De nu mă vei izbândi despre fiul tău, cu acest cuțit, ci-l țin în mână, mă voi înjunghia și mă nădăduiescu în Dumnezeu că-ț voi birui pizmașii tăi, filosofii, șfetnicii

¹⁰⁰ Scris: ДУГЕНЬ; cf. ms. 3184: dugheană (22^r).

¹⁰¹ Peste (м), o pată de cerneală.

¹⁰² Scris: КОПЕЛЪ(Л).

¹⁰³ Scris inițial КЪ(Р)ВИРЪ(Р), apoi al doilea Р a fost modificat în Л.

¹⁰⁴ Urmează: Л(Н).

tăi cei răi, cum s-au întâmplat unui fecior de împărat de la un filosof sfetnic al tătâne-său. Ascultă.

31^v Era un împărat și¹⁰⁵ ave un fecior și l-au logodit cu o fată al altui împărat. Deci tatul fetii au poroncit la tatul mirilui ca să-l trimetă pe mire la acela cu fata, ca să facă nunta acolo, și, după ci s-a săvârși nunta, iarăș va veni acasă / la părinți. Și-i poronci tatul feciorului¹⁰⁶ să să gătească să margă la socrul său. Și ave împăratul acela cu feciorul un sfetnic al său și-i poronci și lui ca să margă împreună cu fiul său. Și purceasără împreună și cu gloată multă, cu cuconul și cu filosoful și, mergând pe cale, însătară toț și nu găsie apă să beie. Și apoi agiunsără la o fântână care, cine bea dintr-însa, dintr-ace fântână, de era bărbat, să face fimeie. Iar acel filosof știe fire apei fântânii acee¹⁰⁷, și n-au vrut să spuie cuconului și zisă:

– Șăzi aice, cucoane, la această fântână și mă așteaptă¹⁰⁸, că eu voi merge până cole să văz acista-i drumul nostru, ca să nu-l greșim.

32^r Și lăsă filosoful pe cucon la fântână aceea, și el să întoarsă înapoi, pe altă cale, la împăratul, la ta//tul cuconului, și zisă cătră împăratul cuvinte mincinoasă și cu umilință:

– Împărate, vai de mine și de fiul tău! Că s-au întâmplat la un loc într-o pădure și au ieșit un leu și l-au mâncat.

Și împăratul au crezut pre¹⁰⁹ filosof.

Iar cuconul aștepta la fântână pe filosof și apoi, fiindu-i săte și neștiind pricina apei, au băut și îndată să făcu fimeie. Și dacă să văzu așe, căzu în gânduri multe și să mera ci va face și șide cu multă voie rea. Și trecând un om pre lângă fântână, întrebă pe cucon:

– De unde ești și al cui ești?

Iar cuconul răspunsă:

32^v – Eu sânt feciorul cutărui împărat și, după poronca tătâni-meu, mergu la cutare împărat să-i ieu fata și acolo să-m fac nunta. Și gloata care merge cu mine și un filosof s-au dus / înainte, și eu am rămas și m-am înșălat, fiindu-m săte, și am băut apă dintru această fântână și îndată m-am făcut fimeie cum mă vezi.

Iar omul acela, dacă auzi așe, i s-au făcut milă de acel cucon și zisă:

– Eu să-ț fac ție mare bine, mă voi schimba de mă voi face eu fimeie în locul tău, și tu te vei face iar bărbat¹¹⁰ ca dintâi și aice te voi aștepta 4 luni până¹¹¹ îț vei face nunta și apoi iar să vii pe aice să te faci fimeie.

Iar feciorul împăratului¹¹² i să jură tare omului precum că va veni cu adivărat. Și îndată să făcu omul acela fimeie și-l îndreptă pe cucon de să făcu iar bărbat. Și-i

¹⁰⁵ ш scris peste я.

¹⁰⁶ Scris: фечерълѣ(и).

¹⁰⁷ Scris inițial а(и)чїе, apoi i a fost modificat în е, fără a anula (и).

¹⁰⁸ Scris: аще(п)нъ.

¹⁰⁹ р scris peste е.

¹¹⁰ Urmează o slovă ilizibilă, pătată de cerneală.

¹¹¹ Peste ън, o pată de cerneală.

¹¹² Scris inițial а(и)нърарамълѣ(и), apoi primele slove ра au fost barate cu o pată de cerneală.

arăta cale. Și să dusă la socrul său și făcu nunta. Iar dacă să umplu 4 luni, cuconul ș-au // adus aminte de jurământul ci să jurasă omului și îndată au purces la om și-l află cu 33^r fire fimeiască a fâta și zisă cătră ace fimeie:

– Acum cum pot eu să mă fac pentru tine fimeie, că tu, cându m-ai găsit aice, la fântână, și după fire muierii, iar tu ești a¹¹³ fâta.

Și așe să pricie ficiorul împăratului cu ace fimeie și o au rămas-o și o au dovedit. Și așe să dusă la tatăl său cu multă bucurie și-i spusă tătâne-său toate câte au pățit pe cale de la filosof, iar împăratul foarte s-au mâniet pe acel filosof și sftetnic rău și au poroncit de l-au omorât.

Așe și eu, împărate, nădăjduiesc spre Dumnezeu să-m de putere ca să-i poci birui pre acești sftetnici ai tăi, răi și vicleni, / iar de nu, eu sânгурă mă voi omorî și va fi toată 33^v pricina și păcatul asupra ta, pentru că nu vrei să-m faci dreptate și să mă izbândești despre fiul tău, carile au vrut să mă rușineză cu sila și să facă fărădelege.

Și auzind împăratul aceste de la muierie, au poroncit să omoare pe cucon, și femeia să bucură și să dusă.

Într-aceea vreme veni al patra filosof la împăratul și după obicei să închină și zisă:

– În veci să trăiești, împărate!

Și cu smerite cuvinte zisă:

– Împărate, nu ți să cade niciodată să omori pe nime până nu vei face giudecată, dară încă pe fiiul tău. Caută să nu cumva petreci și Împărăție Ta precum au pățit un împă//rat mai înainte Împărății<i> Tale. Și mă rog să mă ascuți să-ți spun o pildă. 34^r

¹¹³ Scris: $\lambda(\mu)$.